

Martin Vinæs Larsen, Winnie Faarvang og Camilla Therkildsen Socialdemokratiets kamp om magten

De sidste 30 år har været en udelt vælgermæssig fiasko for Socialdemokratiet i Danmark. Alligevel har de tre gange formået at vinde magten fra de borgerlige partier og har siddet med statsministerposten i næsten halvdelen af perioden. Det kan virke som et paradoks. I denne artikel argumenterer vi imidlertid for, at Socialdemokratiet i flere omgange har truffet beslutninger, der var upopulære blandt deres egne vælgere, men som gjorde det mere sandsynligt, at de vandt eller fastholdt regeringsmagten. Socialdemokratiet har således ikke kun holdt på magten på trods af, at de har mistet stemmer, men har til dels mistet stemmer som konsekvens af, at de har holdt på regeringsmagten. Vi underbygger vores argument ved at se på eksisterende analyser af Socialdemokratiet og dets vælgere samt ved at genanalysere data fra den danske valgundersøgelse og offentlige meningsmålinger.

Nøgleord: Socialdemokratiet, politisk adfærd, partistrategi, indvandrerpolitik, velfærdspolitik.

”Hvad er der egentlig i vejen med Svend, siden det er så vigtigt for magtfulde personer i partiets ledelse at skille sig af med ham?” spurgte Frank Jensen, den unge socialdemokrat og løjtnant for Svend Auken, der var blevet udvalgt til at forsvare ham ved en ekstraordinær kongres, der blev afholdt i Idrættens Hus i Vejle. Svend Auken havde været formand for Socialdemokratiet i fem år, men nu var han blevet udfordret af Poul Nyrup Rasmussen. Der skulle være kampvalg om formandsposten. Foran en fyldt sal fortalte Frank Jensen om Svend Aukens store valgsejr i 1990. ”Aldrig har vi ved et enkelt valg haft så stor fremgang, som vi havde ved sidste folketingsvalg. Det er ikke enkeltmandskunst. Det er ikke Svends fortjeneste alene, men var det sket uden hans kæmpeindsats? [...] Nej, Svend har været en vinder for partiet. Hvorfor så skifte ham ud?” De fleste i medierne og i salen i Vejle vidste imidlertid godt, hvad der var galt med Svend. Han havde ikke kunne konvertere sin ”valgsejr”, fremgangen for Socialdemokratiet, til det, som reelt set betød noget for de socialdemokratiske medlemmer: statsministerposten (se Mortensen, 2005 for en mere detaljeret beskrivelse af forløbet og Frank Jensens tale).

Socialdemokraten Ritt Bjerregaard, der tidligere havde været Svend Aukens tætteste allierede, beskrev det således i et interview til Danmarks Radio under kongressen: ”Et stigende antal socialdemokratiske medlemmer er blevet i tvivl om [...] de mindre partiers tillid til Svend. Og Socialdemokratiet er jo ikke stor

nok til at kunne få regeringsmagten uden hjælp fra andre partier.” Den tillid havde Poul Nyrup Rasmussen. Nyrup havde privat fået tilsagn fra formanden for Det Radikale Venstre om, at de kun kunne samarbejde med Socialdemokratiet, hvis Nyrup blev formand. Et tilsagn som Svend Auken ikke havde fået (Heltberg, 2015; Buksti, 2010). Nyrup blev valgt i Vejle, og da den Konservative Schlüter-regering trak sig tilbage på baggrund af Tamilsagen mindre end et år senere, valgte De Radikale at indgå et regeringssamarbejde med Socialdemokratiet. Udskiftningen af formanden var således en umiddelbar succes. Frank Jensen endte dog med at få ret i sin forudsigelse omkring Svend Aukens unikke evne til at appellere til de danske vælgere – Socialdemokratiet har aldrig siden været i nærheden af den opbakning, de havde i 1990.

Formandsvalget i Socialdemokratiet 1992 er en af de mest markante og spektakulære episoder i nyere dansk partipolitisk historie. Derfor kan man spørge sig selv, i hvilket omfang man overhovedet kan lære noget om Socialdemokratiets rolle i det danske partisystem ud fra denne episode. Denne artikel vil alligevel argumentere for, at Socialdemokratiet ved flere vigtige lejligheder har endt med at træffe beslutninger, der ligesom udskiftningen af formanden i 1992 har hjulpet dem ind i regeringskontorerne, men som har kostet hos vælgerne. Det er en af grundene til, at Socialdemokratiet har formået at vinde regeringsmagten ved fire ud af otte valg siden 1992, selvom de er gået tilbage ved fem af de følgende otte valg.

Det kan lyde mærkeligt, at det overhovedet er muligt i et demokrati at gå efter magten i stedet for vælgerne – er et demokrati ikke defineret ved, at man får magt *ved at gå efter vælgerne*? Formandsvalget i 1992 viser, hvorfor det ikke er tilfældet: på trods af stor vælgermæssig fremgang under Svend Auken havde man ikke fået regeringsmagten, fordi midterpartierne ikke ville samarbejde med ham, men man kunne måske få magten, hvis man smed Auken på porten og valgte Nyrup, der havde et stærkere bånd til den potentielle koalitionspartner Det Radikale Venstre. Man risikerede således sin vælgermæssige fremgang for at få regeringsmagten. I et partisystem som det danske, hvor Socialdemokratiet befinder sig i vælgermæssig konkurrence med flere partier både til højre og til venstre og i en parlamentarisk konkurrence om magten med de samme partier, så vil situationer som den i 1992 til tider opstå. Situationer hvor man enten vil tabe regeringsmagten *eller* vil tabe stemmer. I disse tilfælde har Socialdemokratiet, ligesom i 1992, ofte gået efter magten frem for vælgerne.

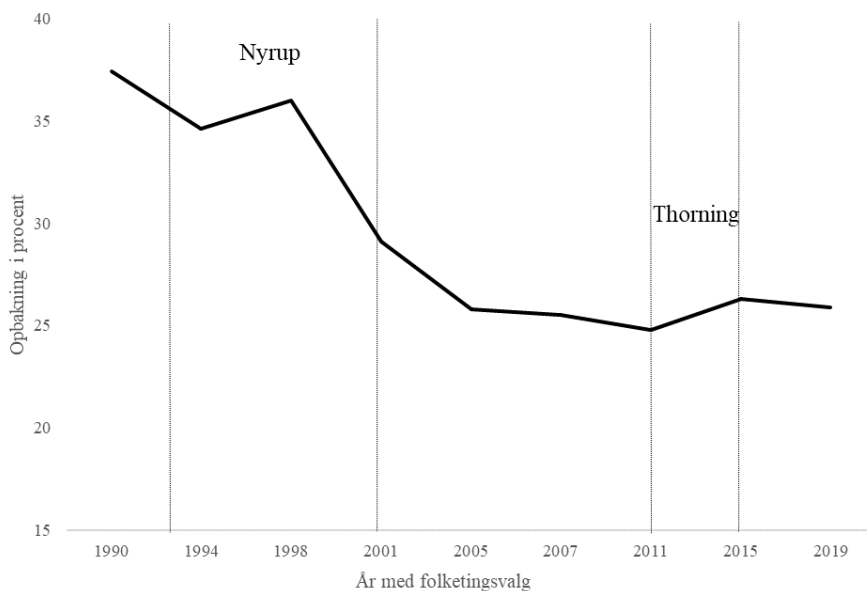
Konkret fokuserer vi på to centrale cases, hvor Socialdemokratiets ageren har maksimeret sandsynligheden for, at de selv kom i regering, uagtet at det har kostet dem stemmer. Den første og primære case, vi ser på, er Socialdemokratiets beslutning om at lave en markant højredrejning i udlændingepo-

litikken op til valget i 2019, hvor man afgav stemmer til venstrefløjen for til gengæld at tiltrække stemmer fra Dansk Folkeparti og dermed sikre et flertal til den røde blok af partier. Den anden case – der illustrerer, at der er tale om et mere generelt fænomen – er beslutningen om at reformere efterlønnen i 1998. Det konventionelle syn på efterlønsreformen er, at den kostede partiet både regeringsmagt og stemmer, men vores analyse af valgdata peger på, at selvom reformen kostede stemmer, så forbedrede den Socialdemokratiets chancer for at fastholde magten.

Disse to cases er udvalgt af tre grunde. For det første afdækker de begge akser for partipolitisk konkurrence, som organiserer dansk politik (Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen, 2020): det ene en beslutning om hvor Socialdemokratiet skal positionere sig fordelingspolitisk, den anden om hvor Socialdemokratiet skal positionere sig værdipolitisk. For det andet kan man argumentere for, at de to cases er kritiske, i den forstand at selv hvis vi ”kun” kan forstå konsekvenserne af Socialdemokratiets ageren i disse to tilfælde, så er der tale om to centrale historiske episoder, der har haft stor mediebevågenhed. Endelig kan de to cases ses som repræsentative for to vigtige spørgsmål, som socialdemokratier i hele Europa har måttet kæmpe med, nemlig (1) skal vi reformere velfærdsstaten (Green-Pedersen og Haverland, 2002), og (2) skal vi kopiere højrepopulistiske partiers indvandrerpolitik (Krause, Cohen og Abou-Chadi, 2020)?

Det er vigtigt at understrege, at vores artikel ikke kan anses som en definitiv analyse af Socialdemokratiets strategi de sidste 30 år. Artiklen skal derimod anses som et tentativt forsøg på at gentegne dele af Socialdemokratiets nylige elektorale og politiske historie. I metodologiske termer kan artiklen karakteriseres som et såkaldt *plausibility probe* (Van Evera, 2015). Derfor vil vi heller ikke argumentere for, at de to cases er repræsentative for Socialdemokratiets ageren i hele den undersøgte periode. I forlængelse af dette vil vi også slå fast, at vi ikke forstår Socialdemokratiet som en enhedsaktør, der har én formålsrationel intentionel strategi. Derfor vil vi heller ikke argumentere for, at det har været en eksplicit intention fra partitoppen at gå efter regeringsmagten frem for vælgeropbakning. I stedet ønsker vi blot at sandsynliggøre, at Socialdemokratiets adfærd har haft den konsekvens, at partiet har mistet stemmer for så til gengæld at få et bedre greb om regeringsmagten.

Figur 1: Opbakning til Socialdemokratiet ved Folketingsvalg efter regeringsperioder 1990-2015

Note: De lodrette streger markerer de perioder, hvor Socialdemokratiet har siddet i regering.

Socialdemokratier i modvind

Socialdemokratiet er – som partifamilie – et af de mest succesfulde politiske projekter i verdenshistorien. I efterkrigstiden formåede socialdemokratier i de fleste europæiske lande at tage regeringsmagten i lange perioder og bruge denne magt til at opbygge stærke velfærdsstater, der mangedoblede det offentlige forbrug (Benedetto, Hix og Mastrocchio, 2020). De europæiske socialdemokratiets storhedstid er imidlertid forbi. Velfærdsstaterne vokser ikke længere, og i langt de fleste lande er socialdemokratiet gået tilbage. Det skyldes til dels, at der som konsekvens af globaliseringen og den teknologiske udvikling er sket et fald i antallet af industriarbejdere, som er den vælgergruppe, der traditionelt har støttet socialdemokratier i vesteuropæiske lande. Herudover er de tilbageværende industriarbejdere blevet mindre tilbøjelige til at stemme på de socialdemokratiske partier (Benedetto, Hix og Mastrocchio, 2020; Gingrich og Häusermann, 2015).

Socialdemokratiets problemer med at fastholde industriarbejderne kan delvist forklares ud fra ændringer i den måde, konkurrencen mellem politiske par-

tier er blevet struktureret på. Tidligere konkurrerede partierne i Danmark på én central dimension, nemlig den fordelingspolitiske. Den fordelingspolitiske dimension indeholdt modsætningen mellem arbejderklassens og borgerskabets interesser, og spørgsmål om velfærd, indkomst- og skattepolitik var centrale. Siden 1990 har det danske partisystem dog stabiliseret sig, sådan at der i tillæg til den økonomiske dimension eksisterer en værdipolitisk dimension (Andersen og Borre, 2003; se Inglehart, 2008 for et internationalt perspektiv). Den værdipolitiske dimension koncentrerer sig om spørgsmål om eksempelvis miljø, retspolitik og – helt centralt – indvandring. Hvor industriarbejderne typisk er venstreorienterede på den første fordelingspolitiske dimension, er de typisk højreorienterede på den anden værdipolitiske dimension (Stubager, 2013; Andersen og Borre, 2003). I den kontekst kunne man forestille sig, at Socialdemokratiet blot kan følge efter sine gamle kernevælgere og placere sig til højre værdipolitisk. Men hvis de gør dette, risikerer partiet at skræmme en anden voksende vælgergruppe væk – veluddannede offentligt ansatte, der er venstreorienterede på både den værdipolitiske og den fordelingspolitiske dimension. En gruppe af vælgere som Socialdemokratiet selv har været med til at skabe ved at udbygge den offentlige sektor (Stubager, 2010).¹

Samlet set står Socialdemokratiet således i den svære situation, at deres traditionelle kernevælgere forsvinder, delvist på grund af demografiske ændringer og delvist på grund af den nye værdipolitiske dimension. Men hvilke navigationsmuligheder har Socialdemokratiet så i det nye politiske landskab? Kaare Strøm (1990) peger på tre former for mål, partierne kan sigte efter: politik, regeringsmagt og vælgere. I denne artikel fokuserer vi på de to sidste og særligt den potentielle spænding, der kan være mellem dem i et flerpartisystem som det danske. Det centrale er i den sammenhæng, at der kan være en spænding mellem at sikre flest mulige stemmer til Socialdemokratiet og at (1) skabe en koalition af partier, der vil støtte en socialdemokratisk regering, samt (2) sikre et flertal til denne koalition af partier.² Nedenfor vil vi argumentere for, at i det omfang de nye rammebetingelser beskrevet ovenfor skaber en sådan spænding, så har Socialdemokratiet i en række vigtige tilfælde ofret opbakning til partiet til fordel for at vinde regeringsmagten.

Paradigmeskiftet

Socialdemokratiet valgte, med Mette Frederiksen i spidsen, at lave en højredrejning i udlændingepolitikken mellem 2015 og 2019 – afstanden mellem Dansk Folkeparti og Socialdemokratiet skulle blive mindre. Højredrejningen kom til udtryk i form af socialdemokratisk støtte til de mange stramninger på området, som den borgerlige regering foreslog i denne periode. Ser vi helt overordnet på

mønsteret ved afstemninger i Folketinget, stemte Socialdemokratiet således fra 2015-2019 mere med blå end med rød blok; og det var særligt på udlændingeområdet, at de gik med de blå partier på langt de fleste spørgsmål (Kristiansen, 2019). Som et eksempel støttede Socialdemokratiet det såkaldte paradigmeskift i indvandrerpoltikken, der blev vedtaget i 2019. Paradigmeskiftets formål var at ændre den fundamentale tilgang på udlændingeområdet, således at fokus flyttes fra integration til hjemsendelse (Westersø, 2019). Derudover har Socialdemokratiet i 2018 støttet tiltag som eksempelvis tildækningsforbuddet, der de facto var rettet mod muslimske klædedragter som burka og niqab, og ghettoplanen med formål om at nedbryde ghettoer og såkaldte parallelsamfund (Mansø, 2018; Møller, 2018). Højredrejningen var så markant, at den ikke kun har fået stor opmærksomhed i Danmark, men har trukket overskrifter hos flere udenlandske medier (Britton, 2019; Henley, 2019; Berge, 2019; Milne, 2019). En interesse der også er en delvis konsekvens af, at andre europæiske socialdemokratier overvejer at lave en lignende højredrejning for at vinde arbejderstemmer hjem igen (se fx Gingrich og Häusermann, 2019).

Mette Frederiksen har altså været med til at trække Socialdemokratiet til højre, men hvilke elektorale konsekvenser har det haft? Det virker umiddelbart som en risikofyldt strategi for Socialdemokratiet, fordi det kan opfattes som en utroværdig populistisk manøvre blandt de mere venstreorienterede socialdemokratiske vælgere, som ikke bifalder en strammere indvandrerpoltik. Højredrejningen kan altså ende med at koste partiet stemmer. En række internationale studier, der sammenligner europæiske lande over tid, har i tråd med dette konkluderet, at det har en lille negativ effekt på opbakningen til socialdemokratiske partier, hvis de fører en mere højreorienteret udlændingepolitik (Abou-Chadi og Wagner, 2018; Krause, Cohen og Abou-Chadi, 2020; Spoon og Klüver, 2020; se også Dahlström og Sundell, 2012, der fokuserer på den svenske case).

Der er to faktorer, som bliver overset her – og til dels i de tidligere studier på området. (1) Ved valget i 2015 i Danmark fik Dansk Folkeparti 21,1 pct. af stemmerne – vælgere, der gerne ville have en højreorienteret indvandrerpoltik, men som var delt på spørgsmålet om velfærd (Hjorth, 2017). Hvis Socialdemokratiet kunne tiltrække nogle af de fordelingspoltisk venstreorienterede Dansk Folkeparti-vælgere med deres højredrejning på indvandrerspørgsmålet, så ville det kunne kompensere for de vælgere, de måtte tabe til andre venstrefløjpartier. (2) Selv hvis Socialdemokratiet ikke kunne tiltrække lige så mange vælgere fra Dansk Folkeparti, som de tabte til andre venstrefløjpartier, så ville det stadig øge Socialdemokratiets sandsynlighed for at kunne danne en ny regering, da den samlede opbakning til den røde blok af venstreorienterede partier ville stige.

Dette flugter også med Mette Frederikssens egen analyse, som hun gav på valgnatten i 2019:

[A]propos udlændinge; jeg har ikke tal på, hvor mange gange i den her valgkamp, at en af I danskere er kommet hen til mig, kigget mig i øjnene, måske holdt min hånd, og fortalt i dyb fortrolighed og med en tillid, jeg er så ydmyg overfor, at den her gang får Socialdemokratiet jeres stemme igen. I har været væk fra os, nu er I kommet tilbage. Tak for det. (...) [D]et er på grund af jer, der nu igen stemmer socialdemokratisk, at flertallet er skiftet, og det er derfor, vi har udsigt til en ny regering.

Men er det en korrekt analyse af valgresultatet – vandt rød blok på Socialdemokratiets højredrejning, eller var det noget helt andet, der gjorde forskellen?

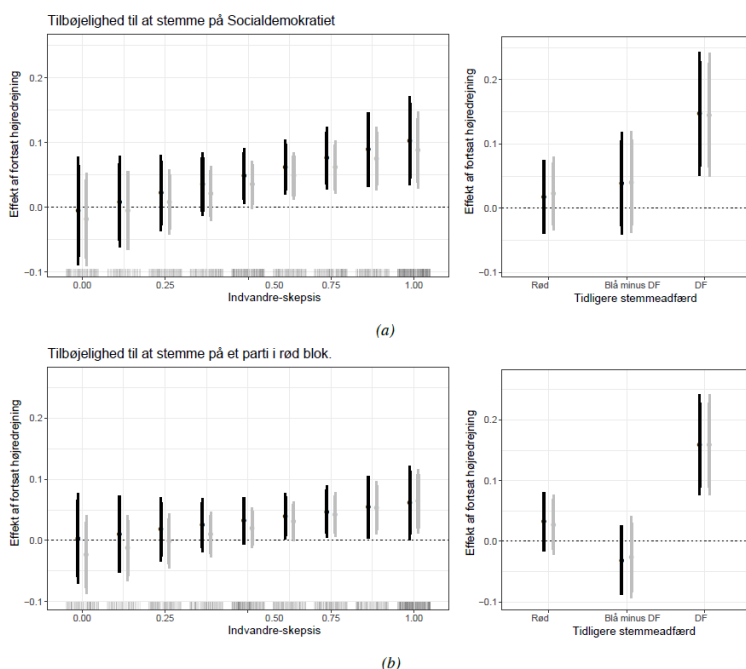
For at undersøge effekten af Socialdemokratiets højredrejning på opbakningen til partiet samt rød blok foretog en af denne artikels forfattere (Martin Vinæs Larsen) sammen med Frederik Hjorth et surveyeksperiment i forlængelse af folketingsvalget i 2019 (Hjorth og Larsen, 2020). Studiet udnyttede den unikke situation, der opstod efter valget og inden regeringsdannelsen, hvor der var usikkerhed om, i hvilket omfang Socialdemokratiet ville fortsætte den stramme kurs, de havde ført i valgkampen. Usikkerheden gjorde det muligt at eksperimentelt manipulere borgernes opfattelse af Socialdemokratiets udlændingepolitik med nogle ekspertudtalelser omkring, hvad Socialdemokratiet havde tænkt sig at gøre i regeringsforhandlingerne. Efterfølgende målte studiet deltagernes selvrapporterede stemmeadfærd for at finde ud af, om Socialdemokratiet stod bedst, hvis ekspertudtalelserne pegede på, at Socialdemokratiet holdt fast i deres højredrejning, eller hvis de opgav den. Figur 2 reproducerer en central figur fra Hjorth og Larsen (2020). Som det ses, så vinder Socialdemokratiet vælgere, der ønsker en strammere udlændingepolitik. Socialdemokratiet tiltrækker altså nye stemmer fra højrefløjen, særligt fra Dansk Folkeparti, hvis de holder fast i højredrejningen. På den måde ender den samlede støtte til rød blok med at være højere, hvis Socialdemokratiet fører en mere højreorienteret udlændingepolitik, selvom Socialdemokratiet isoleret set klarer sig nogenlunde lige så godt, som hvis de havde ført en mere lempelig udlændingepolitik.

Hvorfor finder dette surveyeksperiment et andet resultat end tidligere internationale studier? For det første har tidligere studier ikke haft fokus på den bredere koalition af partier, der støtter venstrefløjen, men i stedet fokuseret snævert på opbakning til Socialdemokratiet. Det er en vigtig forskel, da de positive effekter af Socialdemokratiets højredrejning findes på dette koalitionsniveau. For det andet har de tidligere studier undersøgt effekten af socialdemokratiske

partiers udlændingepolitik ved at sammenligne forskellige socialdemokratiske partier (på tværs af lande eller kommuner), der har truffet forskellige valg med hensyn til deres udlændingepolitik. I dette tilfælde kan det være svært at identificere den faktiske kausale effekt af partiets politiske position, da partier, der står til at få et dårligt valg, kan være mere tilbøjelige til at tage bestemte positioner. Dette problem har vi ikke i indeværende studie, hvor deltagerne modtager forskellige signaler om Socialdemokratiets holdning uafhængigt af deres eksisterende overbevisninger om partiet.

Alt i alt tyder ovenstående på, at nogle vælgere blev smidt af til andre venstrefløjspartier, da Socialdemokratiet trak til højre, men at højredrejningen til gengæld trak stemmer henover midten fra blå blok og dermed sikrede, at Socialdemokratiet kunne danne regering efter valget. Præcis ligesom Mette Frederiksen selv beskrev det på valgnatten.

Figur 2: Paradigmeskiftet tiltrak tidligere DF-vælgere til Socialdemokratiet

Note: Effekten af at få at vide at Socialdemokratiet fortsætter deres højredrejning sammenlignet med kontrolgruppen (ingen information). Effekten vises for sandsynligheden for at stemme på Socialdemokratiet (a) samt sandsynligheden for at stemme på et parti i rød blok (b). De grå estimater er justeret for kovariater. De lodrette streger er hhv. 90 og 95 pct. konfidensintervaller. Figuren er reproduceret fra Hjorth og Larsen (2020: figur 3).

Efterlønsreformen

Efter at have overtaget regeringsmagten i 1993 begyndte Socialdemokratiet at gennemføre en lang række arbejdsmarkedsreformer med henblik på at formindske den strukturelle ledighed – hvad man i dag ville kalde at øge arbejdsudbudet (se Arndt, 2012 for gennemgang af de forskellige reformer). Disse reformer var med til at cementere Socialdemokratiet som økonomisk ansvarligt og skabte grobund for samarbejdet med Det Radikale Venstre (Mortensen, 2005). Denne mere reformorienterede tilgang spejlede også udviklingen i mange andre lande, hvor man talte om, at Socialdemokratiet havde fundet en tredje vej, hvor de ikke gjorde velfærdsstaten større eller mindre, men bare bedre og mere effektiv (se fx Green-Pedersen og Haverland, 2002; Giddens, 2013).

Det var på denne baggrund, at Poul Nyrup Rasmussen gav et klart valgløfte i 1998: Den eksisterende efterlønsordning ville ikke blive en del af det socialdemokratiske reformprogram – den ville blive bevaret. Socialdemokratiet forvarede at bevare magten efter valget, men brød løftet til vælgerne. Samme år i november indgik partiet i et bredt efterlønsforlig, der senere er blevet beskrevet som den mest kontroversielle reform i Nyrup-regeringernes levetid (Ræbild og Kristiansen, 2001). Med efterlønsreformen fulgte nemlig klare forringelser af ordningen, hvor kravene til modtagelse af ydelsen blev skærpet. Blandt andet blev ordningen indsnævret til at gælde for de 60-64-årige mod de 60-66 årige før reformen, og der blev sat krav om a-kassemedlemskab i 25 ud af de forudgående 30 år. Tidligere var det 20 ud af 25 år (Ræbild og Kristiansen, 2001). Forringelserne af efterlønsordningen var i tråd med et ønske fra De Radikale, der allerede ved udformningen af regeringsgrundlaget havde gjort det klart, at de så ordningen begrænset (Mortensen, 2005). Selvom reformen stillede flere andre partier tilfredse, havde den, som vi beskriver nedenfor, omfattende konsekvenser for vælgeropbakningen til Socialdemokratiet.

For at forstå hvad der fik Socialdemokratiet til at indgå et så upopulært velfærdsforringende forlig, må man først forstå det dilemma, som partiet befandt sig i. På den ene side har Socialdemokratiet netop traditionelt markeret sig som velfærdsstatens tro væbner. På den anden side havde partiet i 1998 et ønske om at fremstå samfundsøkonomisk ansvarligt (Ræbild og Kristiansen, 2001). Centrale kræfter i partiet frygtede mere end noget andet, at statsfinanserne fik en sådan karakter, at man måtte opgive regeringsmagten til de borgerlige partier, ligesom Socialdemokratiet måtte gøre i starten af 80'erne, da Poul Schlüter overtog regeringsmagten fra Anker Jørgensen (Mortensen, 2005).

Efterlønsordningen udgjorde da også på flere punkter en reel udfordring for den danske økonomi, og i årene op til reformens vedtagelse blev topledelsen i Socialdemokratiet opmærksom på en række problemer ved ordningen (Ræbild

og Kristiansen, 2001). Der var for det første et paradoks mellem en stigende beskæftigelse på den ene side og en større tilgang til ordningen på den anden. Vi skulle gerne forvente det modsatte: at en stigende beskæftigelse også betød færre, der gik på efterløn. Der blev for det andet fremført et argument til fordel for reformen, der bundede i et øget behov for udbud af arbejdskraft. Med den demografiske udvikling mod en større andel ældre, der trådte ud af arbejdsmarkedet, og færre unge, der trådte ind, var det nødvendigt at fastholde flere på arbejdsmarkedet. For det tredje var ordningen dyr for staten. Daværende finansminister, Mogens Lykketoft, blev i august 1998 fremlagt en prognose over udgifterne til efterlønnen for det kommende år, der var forventet at stige drastisk og fortsætte samme udvikling (Ræbild og Kristiansen, 2001). De dystre økonomiske udsigter ansporede altså den socialdemokratiske ledelse til at arbejde for en reformering af den eksisterende efterlønsordning.

Dertil forsøgte man med efterlønsreformen at binde de borgerlige partier til et kompromis, som ville gøre det sværere for dem at afskaffe efterlønnen, hvis de vandt magten. Under valgkampen i 1998 var Venstre og Konservative gået til valg på at afskaffe efterlønnen helt. Håbet var således, at et bredt forlig derimod ville binde de borgerlige partier til at bevare ordningen i en årrække frem (Lykketoft, 2011). På den måde søgte Socialdemokratiet at gøre ændringerne af efterlønnen til et spørgsmål om, at de egentlig beskyttede og langtidssikrede den populære velfærdsordning fra at blive fuldkomment afskaffet af de borgerlige partier.

På trods af Socialdemokratiets forsøg på at forsvare reformen blev de på overvældende vis straffet af vælgerne for forringelserne af efterlønnen. Hvor hård straffen var, afhænger dog af, hvilket perspektiv man anlægger. Ser vi på kort sigt, fremgår det af figur 3, at opbakningen til Socialdemokratiet tog et dyk på 7,2 procentpoint i det såkaldte Risbjerg-indeks af offentlige meningsmålinger umiddelbart efter reformens vedtagelse. Det var den største måned til måned-forskydning for Socialdemokratiet i Risbjerg-indeksets historie. I tråd med denne udvikling falder opbakningen i samme tidsperiode til rød blok (dvs. Socialdemokratiet, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten) samlet set med 1,6 procentpoint. Tilbagegangen for rød blok er dermed ikke en til en med tilbagegangen for Socialdemokratiet, hvilket indikerer, at en stor del af de tabte vælgere stadig forblev inden for rød blok i kølvandet på reformen. Vælgernes straf af Socialdemokratiet var altså ikke meget alvorlig for partiets mulighed for igen at opnå regeringsmagten med et rødt flertal bag sig.³

Hvis partiets ledere havde ret i, at der var en vis sandsynlighed for, at de måtte have opgivet regeringsmagten, hvis man ikke reformerede efterlønsystemet, så virker forløbet omkring efterlønsreformen som en kalkuleret risiko snarere

end en fadæse. Ja, Socialdemokratiet mistede opbakning, men langt de fleste af de vælgere, som man skræmte væk, blev inden for den røde blok.

Selvom konsekvenserne på kort sigt ikke fremstod så fatale for Socialdemokratiet, peger tidligere forskning på, at partiets valgnederlag i 2001 (og partiets lave opbakning ved de efterfølgende valg) var en konsekvens af de reformer, der blev vedtaget under Nyrup. Arndt (2012) argumenterer således for, at Socialdemokratiet skulle have mistet opbakning blandt tidligere arbejderklassevælgere, som var desillusionerede over Nyrups velfærds politik og tiltrukket af blå bloks indvandringspolitik. Vi har dog svært ved at finde evidens for dette, når vi ser på valgundersøgelsen fra 2001 (Andersen og Borre, 2003).

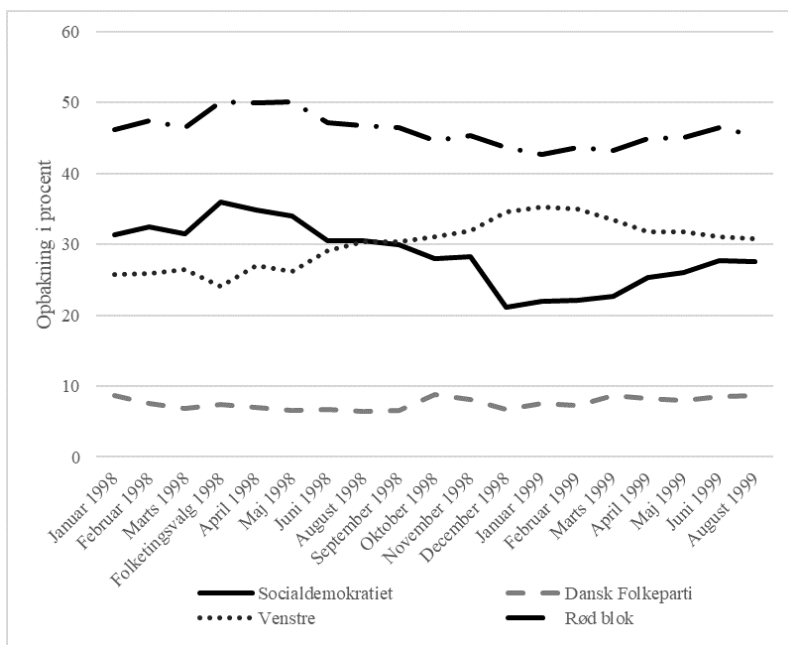
Hvis man sammenligner de vælgere, der forlod rød blok til fordel for et blåt parti i 2001, med dem, der blev i rød blok, så erklærede 63 pct. sig enige i, at der ”På længere sigt ikke er råd til at opretholde velfærdsstaten, som vi kender den i dag” blandt de nye blå vælgere (n = 201). Blandt de blivende røde vælgere var 45 pct. enige (n = 701). Selv hvis vi kun fokuserer på dem, der forlod Socialdemokratiet til fordel for blå blok, er billedet nogenlunde det samme (62 pct. kontra 48 pct.). Altså er de, der forlader rød blok, *mere* tilbøjelige til at mene, at politikerne ikke er gået langt nok i forhold til velfærdsreformer. Det passer dårligt med idéen om, at rød blok led under Nyrup-regeringens efterlønsreform. Ligesom Arndt finder vi, at de fleste blokskifttere var (relativt) værdipolitisk højreorienterede – halvdelen af dem, der skiftede fra rød til blå blok, var således enige i, at ”indvandring er en trussel mod national egenart”, hvorimod kun hver fjerde af dem, der blev i rød blok, havde denne holdning. Altså blev blokskifterne tiltrukket af blå bloks indvandrerpolitik, men vi finder *ingen* tegn på, at de, der forlod rød blok, var utilfredse med Nyrups reformpolitik.

Hvorfor er vores konklusion anderledes end Arndts (2012)? Vi tror, det skyldes, at Arndt måler velfærdsholdninger ved at se på, hvor godt respondenterne mener, at Nyrup-regeringen har håndteret velfærd de seneste tre-fire år. Hvis respondenterne mener, det er gået godt, tolker Arndt det som støtte til Nyrups ambitiøse velfærdsreformer, og hvis respondenterne mener, det er gået skidt, så tolker Arndt, at vælgerne skulle mene, at reformerne er gået for vidt. Imidlertid kan en anden tolkning af svarene være, at de, der ikke er tilfredse, mener, at Nyrup-regeringen ikke var gået langt nok med sine arbejdsmarkedsreformer. At de eksempelvis vil have efterlønnen helt afskaffet. Hvis man sammenholder respondenternes svar på spørgsmålet om Nyrup-regeringens håndtering af velfærd med deres holdning til, om der er råd til at opretholde velfærdsstaten, som vi kender den i dag, så tyder det på, at denne alternative tolkning er mere korrekt. De, der mener, at der ”er råd til velfærdsstaten, som vi kender den i dag”, er således mere tilbøjelige til at mene, at Nyrup har gjort det godt på

velfærdsområdet. Altså: Utilfredsheden med Nyrup på velfærdsområdet kom i højere grad fra folk, der mente, at han ikke var gået langt nok.

Alt i alt tyder vores analyser på, at selvom efterlønsreformen i 1998 havde en negativ effekt på opbakningen til Socialdemokratiet, så sendte den ikke en masse fordelingspolitisk venstreorienterede vælgere over til Venstre og Dansk Folkeparti. Hvis efterlønsreformen havde en negativ effekt, var det i højere grad som følge af, at det gjorde noget ved partiets brand eller image. Den effekt skal dog ses op imod den alternative negative effekt, det ville have haft, hvis Socialdemokratiet ikke havde formået at få styr på statens finanser.

Figur 3: Opbakning til Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti og Venstre før og efter efterlønsreformen november 1998

Kilde: Altingets Risbjerg-Indeks, Søren Risbjerg Thomsen, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Konklusion

Socialdemokratiet har mistet hver tredje vælger de sidste 30 år. Alligevel har de formået at erobre magten fra de borgerlige partier tre gange. Det kan umiddelbart virke paradoksalt. I denne artikel har vi forsøgt at argumentere for, at dette umiddelbare paradoks i virkeligheden er (delvist) udtryk for, at Socialdemokra-

tiet har truffet upopulære beslutninger, der har øget sandsynligheden for, at de kan erobre statsministerposten.

Vi begyndte artiklen med at opridse de nye vilkår, socialdemokratierne agerer under, og som tvinger dem til at foretage en afvejning mellem at erobre stemmer eller erobre magten. Derefter så vi nærmere på to cases: Socialdemokratiets udlændingepolitiske højredrejning op til valget i 2019 og efterlønsreformen i 1998. I begge tilfælde dokumenterede vi, at Socialdemokratiet traf en beslutning, der kostede dem stemmer blandt deres kernevælgere, men som øgede sandsynligheden for, at de kunne fortsætte eller komme i regering. Socialdemokratiets lave vælgertilslutning skal således ses, i hvert fald delvist, som en konsekvens af, at man har afgivet stemmer til sine støttepartier for at maksimere sandsynligheden for at generobre den politiske midte og den politiske magt.

Selvom denne artikel ikke har mulighed for at komme med definitive konklusioner omkring Socialdemokratiets strategi – dertil er det empiriske arbejde ikke systematisk nok – så tegner de to cases et billede af et parti med en særlig strategisk DNA. Et parti hvis primære målestok for succes ikke er, hvor mange stemmer de får, men om de sidder på statsministerposten.

Træder man et skridt tilbage, så peger artiklen på, at partiers succes og fiasko ikke kun kan måles i valgresultater. Selvom de fleste partier alt andet lige selvfølgelig vil foretrække flere stemmer, så er regeringsmagten for nogle partier mindst lige så vigtig. I dette perspektiv har de sidste 30 år ikke været en fiasko for Socialdemokratiet. I april 2020 var det præcis 28 år siden, at partiet skiftede Svend Auken ud med Poul Nyrup Rasmussen. I halvdelen af den periode, 14 år, har Socialdemokratiet formået at sidde med statsministerposten. Det er præcis lige så lang tid, som man havde statsministerposten de foregående 28 år, fra 1964 til 1992 – en periode hvor europæiske socialdemokratier stod langt stærkere end i dag.

Noter

1. Industriarbejdernes vælgervandring kan potentielt ses som en reaktion på, at Socialdemokratiet i hvert fald i en dansk kontekst har ændret sin mobiliseringsstrategi. Fokus har ændret sig mod ikke-økonomiske grupper som børn, ældre og syge på bekostning af de traditionelle økonomiske grupper i form af arbejdere, lønmodtagere og pensionister (Thau, 2017). Ligesom Socialdemokratiet var med til at mobilisere arbejderklassen, har de også været med til at demobilisere selv samme vælgergruppe.
2. Særligt Radikale Venstre indtager en vigtig position i den sammenhæng, da partiet i senest i 1980'erne støttede en borgerlig regering og derfor potentielt kunne gå

tilbage til de borgerlige partier igen. Det var denne dynamik, der, som beskrevet i indledningen, kostede Svend Auken formandsposten. Da han ikke kunne skabe en koalition af partier, der ville pege på en socialdemokratisk regering, måtte Auken gå, selvom han havde tiltrukket historisk mange vælgere.

3. I kølvandet på reformen oplever Venstre desuden en fremgang i meningsmålingerne og står relativt til Socialdemokratiet langt stærkere lige efter forliget. Under et år efter reformen, august 1999, står Venstre dog igen til det samme antal stemmer i meningsmålingerne som før reformens tilblivelse.

Litteratur

- Abou-Chadi, Tarik og Markus Wagner (2019). The electoral appeal of party strategies in postindustrial societies: when can the mainstream left succeed? *The Journal of Politics* 81 (4): 1405-1419.
- Andersen Jørgen Goul og Ole Borre (2003). *Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime.
- Arndt, Christoph (2012). Velfærdsreformernes elektorale konsekvenser for Socialdemokraterne. *Politica* 44 (3): 416-434.
- Benedetto, Giacomo, Simon Hix og Nicola Mastrorocco (2020). The rise and fall of social democracy, 1918 to 2017. *American Political Science Review* (under udgivelse).
- Berge, Knut Magnus (2019). Vil stoppe asylinnvandring – favoritt til å bli statsminister. *Norsk rikskringkasting*, 5. juni. https://www.nrk.no/urix/vil-stoppe-asylinnvandring_-favoritt-til-a-bli-danmarks-yngste-statsminister-etter-dagens-val-1.14576665 (17. december 2019).
- Britton, Bianca (2019). Mette Frederiksen becomes Denmark's youngest-ever prime minister. *CNN*, 26. juni. <https://edition.cnn.com/2019/06/26/europe/mette-frederiksen-denmark-pm-intl/index.html> (17. december 2019).
- Buksti, Jacob (2005). *Ånden fra Finderup. Formandsopgøret i Socialdemokratiet 1992*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Dahlström, Carl og Anders Sundell (2012). A losing gamble: How mainstream parties facilitate anti-immigrant party success. *Electoral Studies* 31 (2): 353-363.
- Giddens, Anthony (2013). *The Third Way: The Renewal of social Democracy*. John Wiley & Sons.
- Gingrich, Jane og Silja Häusermann (2015). The decline of the working-class vote, the reconfiguration of the welfare support coalition and consequences for the welfare state. *Journal of European Social Policy* 25 (1): 50-75.
- Green-Pedersen, Chrisoffer og Markus Haverland (2002). Review essay: The new politics and scholarship of the welfare state. *Journal of European Social Policy* 12 (1): 43-51.

- Green-Pedersen, Christoffer og Karina Kosiara-Pedersen (2020). Det danske partisystem mellem kontinuitet og forandring. *Politica* 52 (3): 215-231.
- Heltberg, Bettina (2005). *Hvor der handles, der spildes*. København: Gyldendal.
- Henley, Jon (2019). Denmark's youngest prime minister to lead new leftist government. *The Guardian*, 26. juni. <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/26/denmarks-youngest-prime-minister-leads-new-leftist-government> (17. december 2019).
- Hjorth, Frederik (2017). Issue voting ved folketingsvalget 2015. I Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Hjorth, Frederik og Martin Vinæs Larsen (2019). When does accommodation work? Electoral effects of mainstream left position-taking on immigration. *Working paper*, <https://osf.io/qyp6x/>
- Inglehart, Ronald F. (2008). Changing values among western publics from 1970 to 2006. *West European Politics* 31 (1-2): 130-146.
- Krause, Werner, Denis Cohen og Tarik Abou-Chadi (2019). Does accommodation work? Mainstream party strategies and the success of radical right parties. *Working paper*.
- Kristiansen, Otto Lerche (2019). Hvis man kan måle, hvor langt Socialdemokratiet er rykket til højre, er 18 centimeter et godt bud. *Information*, 1. juni. <https://www.information.dk/moti/2019/05/kan-maale-langt-socialdemokratiet-rykket-hoejre-18-centimeter-godt-bud> (17. december 2019)
- Lykketoft, Mogens (2011). Kampen om efterlønnen. *Berlingske*, 1. februar. <https://www.berlingske.dk/kronikker/kampen-om-efterloennen> (17. december 2019)
- Mansø, Rikke Gjøøl (2018). S sikrer regeringen flertal til burkaforbud: Politiet skal spotte social kontrol. *Danmarks Radio*, 5. april. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/s-sikrer-regeringen-flertal-til-burkaforbud-politiet-skal-spotte-social-kontrol> (17. december, 2019).
- Milne, Richard (2019). Danish centre-left woos voters with tough immigration stance. *Financial Times*, 2. juni. <https://www.ft.com/content/388877ec-82a4-11e9-b592-5fe435b57a3b> (17. december 2019).
- Mortensen, Hans (2005). *De fantastiske fire*. København: Gyldendal.
- Møller, Maria Runøe (2018). Regeringen går slet ikke langt nok i ghettoudspil, mener S. *TV2*, 1. marts. <https://nyheder.tv2.dk/2018-03-01-regeringen-gaar-slet-ikke-langt-nok-i-ghettoudspil-mener-s> (17. december 2019).
- Ræbild, Jesper og Holger Spangsborg Kristiansen (2001). *Efterlønsreformen bag facaden: Et sandt politisk drama*. København: Forlaget Columbus.
- Spoon, Jae-Jae og Heike Klüver (2020). Responding to far right challengers: Does accommodation pay off? *Journal of European Public Policy* 27 (2): 273-291.

- Strøm, Kaare (1990). A behavioral theory of competitive political parties. *American Journal of Political Science* 34 (2): 565-598.
- Stubager, Rune (2010). The development of the education cleavage: Denmark as a critical case. *West European Politics* 33 (3): 505-533.
- Stubager, Rune (2013). The changing basis of party competition: Education, authoritarian-libertarian values and voting. *Government and Opposition* 48 (3): 372-397.
- Thau, Mads (2017). Demobilisering af klassepolitik i Danmark: Socialdemokratiets gruppebaserede appeller 1961-2004. *Politica* 49 (2): 158-178.
- Van Evera, Stephen (2015). *Guide to Methods for Students of Political Science*. Ithaca: Cornell University Press.
- Westersø, Rikke Struck (2019). Nu er paradigmeskiftet vedtaget i Folketinget. *TV2*, 21. februar. <https://nyheder.tv2.dk/politik/2019-02-21-nu-er-paradigmeskiftet-vedtaget-i-folketinget> (17. december 2019).